

Komputer Dengan Kadar Kesalahan Tipografi: Analisis Editorial Berita Harian Dan Utusan Malaysia

Oleh

Mus Chairil Samani dan Roshiza Abdul Wahab

Jabatan Kounikasi

Universiti Kebangsaan Malaysia

Pengenalan

Penggunaan teknologi komputer dalam bidang persuratkhabaran akhbar berbahasa Melayu di negara ini dimulakan pada pertengahan tahun 1970-an, apabila New Straits Times Press (M) Berhad melaksanakan sistem pemprosesan kopi untuk menerbitkan akhbar Berita Harian. Pada tahun Jun 1982, syarikat itu melaksanakan penggunaan sistem Atex 9000 untuk menerbitkan akhbar Berita Harian. Kerja-kerja pemprosesan semua bentuk tulisan sama ada berita, rencana, dan sebagainya dilaksanakan secara sepenuhnya pada September 1982 (Tun Ibrahim, 1992).

Dengan pelaksanaan sistem komputer sepenuhnya di Jabatan Pengarang akhbar tersebut, kerja-kerja menerbitkan akhbar Berita Harian dapat dilaksanakan dengan cepat dan cekap. Pelaksanaan sistem komputer itu membolehkan organisasi itu memberikan liputan yang lebih baik kepada para pembacanya sebab mereka kini berupaya melanjutkan batas waktu (deadline) bagi menerbitkan sesuatu akhbar itu. Keadaan ini mampu dilakukan sebab organisasi itu dapat mengurangkan bilangan pengantara yang diperlukan bagi menyiapkan sesuatu halaman itu sebelum ia dihantar untuk percetakan.

Utusan Melayu mula menerbitkan Utusan Malaysia dengan menggunakan sistem komputer *cybergraphic* bagi kerja-kerja penerbitan akhbar itu sepenuhnya pada Februari 1992, iaitu sepuluh tahun selepas Berita Harian menggunakan sistem Atex 9000. Kedua-dua perisian komputer ini berbeza, *cybergraphic* dicipta di Australia sementara yang satu lagi dari Amerika Syarikat. Walaupun kedua-dua jenis komputer yang digunakan itu berbeza tetapi ini bukannya fokus kajian ini. Kajian ini hendak melihat kesan penggunaan komputer dalam kerja-kerja di jabatan pengarang kedua-dua akhbar itu. Secara khususnya, kajian ini memusatkan pencerakinannya kepada tulisan dalam halaman editorial akhbar-akhbar tersebut.

Pemilihan akhbar-akhbar itu dibuat memandangkan kedua-duanya merupakan akhbar nasional berbahasa Melayu di negara ini yang mempunyaiedaran melebihi 250,000 naskhah setiap hari. Menurut Audited Bureau of

Circulation (ABC), bilangan edaran akhbar Berita Harian dan Utusan Malaysia sehingga Jun 1993 ialah 314,245 naskhah dan 252,452 naskhah setiap hari. Akhbar bahasa Inggeris tidak dikaji memandangkan perbezaan bahasa menyukarkan perbandingan memandangkan setiap bahasa mempunyai gaya dan budayanya tersendiri. Dengan bilangan pembaca yang semakin meningkat setiap tahun, kedua-dua akhbar boleh dikatakan sebagai akhbar yang berpengaruh. Pemfokusan kepada halaman editorial kedua-dua akhbar ini memandangkan halaman itu mencerminkan falsafah dan pegangan sesuatu akhbar itu. Falsafah kedua-dua akhbar itu dapat dilihat daripada slogan yang digunakan. Berita Harian dengan slogan "Akhbar rakyat, akhbar anda" sementara Utusan Malaysia dengan "Penyebar fikiran rakyat."

Objektif Kajian

Kajian ini bertujuan untuk memerhatikan kesan penggunaan komputer terhadap kesalahan tipografi dalam editorial akhbar Berita Harian dan Utusan Malaysia. Kesalahan tipografi dalam kajian ini didefinisikan sebagai kesalahan sama ada dari segi ejaan, tanda bacaan, imbuhan, dan penggunaan kata menurut tatabahasa Melayu baku. Bahasa baku, menurut Nik Safiah Karim, et al., (1989, h. 280), sebagai "variasi bahasa yang dipilih dan diterima oleh anggota masyarakat untuk digunakan dalam suasana rasmi."

Secara khususnya, objektif kajian ini ialah:

1. Apakah kadar kesalahan tipografi menurun selepas kedua-dua akhbar menggunakan teknologi komputer?
2. Apakah kadar kesalahan ejaan menurun selepas kedua-dua akhbar menggunakan teknologi komputer?
3. Apakah kadar kesalahan penggunaan tanda bacaan menurun selepas kedua-dua akhbar menggunakan teknologi komputer?
4. Apakah kadar kesalahan penggunaan imbuhan menurun selepas kedua-dua akhbar menggunakan teknologi komputer?
5. Apakah kadar kesalahan penggunaan kata menurun selepas kedua-dua akhbar menggunakan teknologi komputer?

Teori Determinisme Teknologi

Kajian ini dilaksanakan berdasarkan teori determinisme teknologi. Teori ini menyebut bahawa kandungan sesuatu media itu ditentukan oleh dua faktor iaitu teknologi dan budaya. Teknologi merujuk peralatan dan mesin yang digunakan oleh manusia untuk memudahkannya melakukan sesuatu. Budaya bererti manusia yang ditugaskan untuk mengendalikan peralatan dan mesin tersebut. Walau bagaimanapun, kajian ini tidak melihat faktor budaya yang mempengaruhi dan memberi kesan kepada perubahan teknologi itu. Ia hanya melihat aspek teknologi saja.

Circulation (ABC), bilangan edaran akhbar Berita Harian dan Utusan Malaysia sehingga Jun 1993 ialah 314,245 naskhah dan 252,452 naskhah setiap hari. Akhbar bahasa Inggeris tidak dikaji memandangkan perbezaan bahasa menyukarkan perbandingan memandangkan setiap bahasa mempunyai gaya dan budayanya tersendiri. Dengan bilangan pembaca yang semakin meningkat setiap tahun, kedua-dua akhbar boleh dikatakan sebagai akhbar yang berpengaruh. Pemfokusan kepada halaman editorial kedua-dua akhbar ini memandangkan halaman itu mencerminkan falsafah dan pegangan sesuatu akhbar itu. Falsafah kedua-dua akhbar itu dapat dilihat daripada slogan yang digunakan. Berita Harian dengan slogan "Akhbar rakyat, akhbar anda" sementara Utusan Malaysia dengan "Penyebarkan fikiran rakyat."

Objektif Kajian

Kajian ini bertujuan untuk memerhatikan kesan penggunaan komputer terhadap kesalahan tipografi dalam editorial akhbar Berita Harian dan Utusan Malaysia. Kesalahan tipografi dalam kajian ini didefinisikan sebagai kesalahan sama ada dari segi ejaan, tanda bacaan, imbuhan, dan penggunaan kata menurut tatabahasa Melayu baku. Bahasa baku, menurut Nik Safiah Karim, et al., (1989, h. 280), sebagai "variasi bahasa yang dipilih dan diterima oleh anggota masyarakat untuk digunakan dalam suasana rasmi."

Secara khususnya, objektif kajian ini ialah:

1. Apakah kadar kesalahan tipografi menurun selepas kedua-dua akhbar menggunakan teknologi komputer?
2. Apakah kadar kesalahan ejaan menurun selepas kedua-dua akhbar menggunakan teknologi komputer?
3. Apakah kadar kesalahan penggunaan tanda bacaan menurun selepas kedua-dua akhbar menggunakan teknologi komputer?
4. Apakah kadar kesalahan penggunaan imbuhan menurun selepas kedua-dua akhbar menggunakan teknologi komputer?
5. Apakah kadar kesalahan penggunaan kata menurun selepas kedua-dua akhbar menggunakan teknologi komputer?

Teori Determinisme Teknologi

Kajian ini dilaksanakan berdasarkan teori determinisme teknologi. Teori ini menyebut bahawa kandungan sesuatu media itu ditentukan oleh dua faktor iaitu teknologi dan budaya. Teknologi merujuk peralatan dan mesin yang digunakan oleh manusia untuk memudahkannya melakukan sesuatu. Budaya bererti manusia yang ditugaskan untuk mengendalikan peralatan dan mesin tersebut. Walau bagaimanapun, kajian ini tidak melihat faktor budaya yang mempengaruhi dan memberi kesan kepada perubahan teknologi itu. Ia hanya melihat aspek teknologi saja.

Salah seorang pendokong teori ini, Bagdikian (1971, h. 264) menyebut bahwa perubahan dalam kandungan dan format sesuatu akhbar itu disebabkan oleh perubahan teknologi. Eisenstein (1979, h. 7) pula menegaskan bahwa kandungan sesuatu penerbitan itu merupakan interaksi antara faktor teknologi dan budaya, malah pelaksanaan pelbagai proses dan teknologi baru mempengaruhi setiap pekerjaan manusia.

Dalam konteks kajian ini teknologi merujuk pemindahan dari penggunaan mesin taip di jabatan editorial kedua-dua akhbar dan penggunaan teknologi komputer bagi menggantikan mesin taip yang sudah tidak sesuai dengan tuntutan penerbitan akhbar semasa. Teori ini menyebut bahawa penggunaan teknologi baru dan moden bukan sahaja dapat mempercepatkan sesuatu pekerjaan, dalam konteks kajian ini penerbitan sebuah akhbar, tetapi dapat mengurangkan kemungkinan berlakunya kesilapan. Pengurangan ini berkait rapat dengan pengurangan bilangan pengantara yang diperlukan untuk menerbitkan sesuatu akhbar itu berbanding dengan kaedah tradisional.

Apabila akhbar menggunakan kaedah lama, sesuatu berita ditulis dengan menggunakan mesin menaip. Manuskrip berkenaan disunting oleh penyunting sebelum dihantar ke bahagian mengatur huruf. Manuskrip itu diubah dari huruf-huruf mesin menaip kepada huruf-huruf lain yang memerlukan bahan itu diinput sekali lagi oleh pengatur huruf ke dalam mesin atur huruf. Selepas proses atur huruf itu siap, pembaca proof ditugaskan untuk membacanya bagi memastikan ketiadaan kesalahan berlaku. Tulisan itu akan ditampal di halaman berkenaan, dan dihantar semula kepada penyunting untuk memeriksanya semula. Selepas mendapat kelulusan, halaman itu barulah menjalani proses percetakan seterusnya.

Menurut teori ini, penggunaan komputer dapat menghapuskan atau sekurang-kurangnya mengurangkan kemungkinan berlakunya sebarang kesalahan dalam menerbitkan akhbar sebab kerja-kerja manual tadi dibantu oleh mesin. Namun teori ini menegaskan bahawa mesin saja tidak boleh menjamin kesemua kesalahan manusia itu dihapuskan sama sekali. Manusia yang ditugaskan untuk mengendalikan sesuatu mesin atau peralatan moden seperti komputer memerlukan latihan dari masa ke masa untuk meningkatkan kemahiran dan kepakaran mereka.

Seperti kata Paul Brainerd, kini Presiden Aldus Corporation, (Bivins dan Ryan, 1990, viii), "tanpa ilmu dan pengalaman yang diperoleh daripada pembelajaran kaedah asas penulisan, penyuntingan, dan reka bentuk, tidak ada gunanya sebarang perkakasan dan perisian komputer tercanggih sekalipun."

Hipotesis

1. Kadar kesalahan tipografi berkurangan selepas Berita Harian dan Utusan Malaysia menggunakan teknologi komputer.
2. Kadar kesalahan ejaan berkurangan selepas Berita Harian dan Utusan

- Malaysia menggunakan teknologi komputer.
3. Kadar kesalahan tanda bacaan berkurangan selepas Berita Harian dan Utusan Malaysia menggunakan teknologi komputer.
 4. Kadar kesalahan penggunaan imbuhan berkurangan selepas Berita Harian dan Utusan Malaysia menggunakan teknologi komputer.
 5. Kadar kesalahan penggunaan kata berkurangan selepas Berita Harian dan Utusan Malaysia menggunakan teknologi komputer.

Kaedah Kajian

Kajian ini menggunakan kaedah analisis isi kandungan. Kaedah ini wajar digunakan memandangkan bahan yang dianalisis ialah kandungan sesuatu penerbitan. Holsti (1969, h. 26) menegaskan bahawa kaedah ini membolehkan penyelidik mengaitkan ciri-ciri yang diketahui tentang sumber sesuatu mesej itu. Dalam kajian ini, sumber ialah penggunaan teknologi baru yang mempengaruhi dan membentuk mesej.

Unit analysis dalam kajian ini ialah semua bentuk kesalahan tipografi. Kesalahan tipografi didefinisikan sebagai kesalahan ejaan, tanda bacaan, imbuhan, dan penggunaan kata yang tidak menurut tatabahasa Melayu baku.

Pencerakinan terhadap unit analysis ini dibuat berdasarkan sampel yang dipilih enam bulan sebelum dan enam bulan selepas perubahan teknologi. Sampel untuk Berita Harian dipilih ialah halaman editorial yang disiarkan dari 1 Mac hingga 31 Ogos 1982 dan 1 Oktober 1982 hingga 31 Mac 1983. Dua tempoh itu mewakili tempoh enam bulan sebelum dan enam bulan selepas penggunaan komputer. Sampel untuk Utusan Malaysia pula dipilih dari 1 Ogos 1991 hingga 31 Januari 1992 dan 1 Mac hingga 31 Ogos 1992.

Dalam setiap tempoh itu, 12 hari dipilih secara berstrata. Ini bererti pengkaji menetapkan sampel itu mewakili setiap hari dalam seminggu. Pemilihan cara ini bersesuaian supaya setiap hari ada dalam sampel (Stempel, 1989, h. 132).

Takrifan Kendalian

Kesalahan ejaan didefinisikan kesilapan daripada pemakaian tanda-tanda atau gabungan tanda-tanda visual untuk melambangkan kesatuan-kesatuan fonologi bahasa Melayu.

Kesalahan tanda bacaan didefinisikan sebagai tanda-tanda yang digunakan bagi menyampaikan maksud yang berbeza dan menunjukkan intonasi penuturan berdasarkan fungsi-fungsi tertentu.

Kesalahan imbuhan pula didefinisikan sebagai kesilapan dalam penggunaan unit-unit bahasa tertentu yang ditambah pada bentuk-bentuk lain yang menyebabkan perubahan makna nahunya.

Kesalahan penggunaan kata pula didefinisikan sebagai kesilapan menggunakan kata jamak dan kata depan. Kata jamak ialah kata tugas yang

menunjukkan bilangan sementara kata depan ialah kata tugas yang mendahului kata nama.

Analisis Data

Untuk menguji hipotesis yang telah disusun berdasarkan permasalahan kajian dan tinjauan susastera, pengkaji telah menggunakan ujian khi-kuasa dua, dua hala. Semua hipotesis diuji dengan menggunakan 0.05 sebagai aras keertian.

Hipotesis 1:

Kadar kesalahan tipografi dalam rencana halaman editorial berkurangan selepas Berita Harian dan Utusan Malaysia menggunakan teknologi komputer.

Ujian khi-kuasa dua digunakan untuk melihat hubungan antara pemboleh ubah akhbar dengan pemboleh ubah kesalahan tipografi dalam halaman editorial. Nilai kiraan khi-kuasa dua 6.56 bersignifikan pada aras 0.01. Lihat jadual 1. Dengan itu, hipotesis null ditolak dan hipotesis alternatif diterima. Dapatan ini menunjukkan bahawa bilangan kesalahan tipografi menurun apabila kedua-dua syarikat akhbar itu mula menggunakan komputer dalam urusan penerbitan akhbar masing-masing.

Hipotesis 2:

Kadar kesalahan ejaan dalam halaman editorial berkurangan selepas Berita Harian dan Utusan Malaysia menggunakan teknologi komputer.

Ujian khi-kuasa dua digunakan untuk melihat hubungan antara kadar kesalahan ejaan dalam halaman editorial sebelum dan sesudah penggunaan komputer di kedua-dua akhbar berkenaan. Nilai kiraan khi-kuasa dua ialah 6.13 melebihi nilai khi-kuasa dua jadual iaitu 3.84. Nilai ini signifikan pada aras 0.01 juga. Lihat jadual 1. Hipotesis alternatif diterima dan hipotesis null ditolak. Dapatan ini menunjukkan bilangan kesalahan ejaan berkurangan selepas kedua-dua akhbar menggunakan teknologi komputer dalam menerbitkan akhbar masing-masing.

Hipotesis 3:

Kadar kesalahan tanda bacaan dalam halaman editorial berkurangan selepas Berita Harian dan Utusan Malaysia menggunakan teknologi komputer.

Ujian khi-kuasa dua digunakan untuk melihat hubungan antara pemboleh ubah

kesalahan tanda bacaan dengan pemboleh ubah akhbar selepas kedua-dua melaksanakan penggunaan komputer dalam urusan editorial mereka. Nilai khi-kuasa dua kiraan ialah 13.9 bersignifikan pada aras 0.001. Lihat jadual 1. Hipotesis null ditolak dan hipotesis alternatif diterima. Dapatan ini menunjukkan bahawa kadar kesalahan dari segi tanda bacaan telah menurun apabila kedua-dua akhbar itu melaksanakan penggunaan komputer dalam urusan editorial mereka.

Hipotesis 4:

Kadar kesalahan imbuhan dalam halaman editorial berkurangan selepas Berita Harian dan Utusan Malaysia menggunakan teknologi komputer.

Ujian khi-kuasa dua digunakan untuk melihat hubungan kadar kesalahan imbuhan dengan pemboleh ubah akhbar selepas kedua-dua melaksanakan penggunaan komputer. Nilai khi-kuasa dua kiraan ialah 4.25 bersignifikan pada aras 0.05. Lihat jadual 1. Hipotesis null ditolak dan hipotesis alternatif diterima. Dapatan ini menunjukkan bahawa kadar kesalahan imbuhan berkurangan selepas kedua-dua akhbar itu melaksanakan penggunaan komputer dalam urusan editorial.

JADUAL 1: Nilai khi-kuasa dua kiraan bagi tabulasi silang antara akhbar dengan kesalahan tipografi, kesalahan ejaan, kesalahan tanda bacaan, kesalahan imbuhan, dan kesalahan penggunaan kata.

	Akhbar	n
Kesalahan tipografi	6.56**	1318
Kesalahan ejaan	6.13**	288
Kesalahan tanda bacaan	13.90***	421
Kesalahan imbuhan	4.25*	68
Kesalahan penggunaan kata	2.56	541

* $p < 0.05$

** $p < 0.01$

*** $p < 0.001$

Hipotesis 5:

Kadar kesalahan penggunaan kata dalam halaman editorial berkurangan selepas Berita Harian dan Utusan Malaysia menggunakan teknologi komputer.

Ujian khi-kuasa dua digunakan untuk mengukur hubungan antara pemboleh ubah kesalahan penggunaan kata dengan pemboleh ubah akhbar sebelum dan selepas kedua-duanya menggunakan komputer dalam urusan editorialnya. Nilai kiraan khi-kuasa dua ialah 2.56 kurang dari nilai khi-kuasa dua iaitu 3.84. Lihat jadual 1. Hipotesis null tidak ditolak. Dapatan ini menunjukkan bahawa kadar kesalahan penggunaan kata tidak berkurangan malah sama saja walaupun kedua-dua akhbar itu berubah menggunakan komputer dalam urusan editorial mereka.

Rumusan dan Perbincangan

Empat daripada lima hipotesis yang dikaji diterima. Walaupun hipotesis kelima ditolak tetapi keputusan itu menghampiri aras signifikan 0.05 yang ditetapkan untuk menerima hipotesis alternatif. Dapatan kajian ini menunjukkan perubahan teknologi daripada penggunaan mesin taip kepada komputer berjaya mengurangkan kesalahan tipografi yang berlaku. Kesalahan ejaan, tanda bacaan, dan imbuhan dapat dikurangkan, kalau tidak dapat dihapuskan sama sekali.

Penggunaan komputer yang mengurangkan bilangan pengantara dalam memproses sesuatu tulisan sebelum ia dicetak apabila dibandingkan dengan sistem pemprosesan kata atau komputer dengan menggunakan kaedah mesin menaip berupaya mengurangkan bilangan kesalahan tipografi. Bilangan kesalahan yang dikesan berkurangan dengan banyaknya. Walau bagaimanapun, kesalahan tipografi masih tidak boleh dihapuskan secara keseluruhannya tetapi dapat diminimumkan.

Penggunaan teknologi moden belum dapat memastikan sesuatu teks tulisan itu bersih daripada semua bentuk kesalahan. Benarlah kata-kata yang menyebut bahawa sesuatu mesin itu hanya sebaik manusia yang mengendalikannya. Maknanya, jikalau inputnya salah maka hasilnya turut salah. Sebab mesin hanya melaksanakan apa yang disuruh dan ia tidak boleh berfikir untuk dirinya sendiri. Apa yang lebih penting ialah faktor manusia yang mengoperasikan teknologi itu.

Kajian ini menunjukkan kesalahan tipografi boleh dikurangkan lagi apabila manusia yang mengendalikan sesuatu mesin itu mendapat latihan sewajarnya. Jikalau petugas tidak mendapat pendedahan sewajarnya, maka kesalahan dan kesilapan akan berlaku. Dalam konteks kajian ini, latihan dalam meningkatkan penguasaan bahasa para petugas di jabatan pengarang sesuatu organisasi akhbar itu tidak boleh dipandang ringan. Mereka hendaklah dilatih dari masa ke masa untuk mengemaskinikan pengetahuan tentang

perkembangan terbaru dalam bahasa tulisan yang digunakan. Lebih-lebih lagi bahasa Melayu sebagai bahasa yang sedang mengalami perubahan pesat dengan tercipta pelbagai kata dan istilah baru.

Syor Kajian Masa Depan

Kajian masa depan sewajarnya melihat faktor budaya para petugas yang mengendalikan sesuatu mesin itu. Faktor budaya di sini ialah latar belakang dari segi latihan dan pendidikan formal yang diterima. Perbandingan boleh dibuat dari segi sebelum dan selepas penerimaan pengetahuan formal.

Kajian juga harus melihat fenomena itu bagi keseluruhan akhbar itu, sebab pemfokusan kepada sesuatu halaman itu mungkin tidak dapat menggambarkan keadaan sebenar fenomena kesalahan tipografi yang diperhatikan.

Rujukan

- Bagdikian, B.H. 1971. *The Information Machines: Their Impact on Men and the Media*. New York: Harper and Row Publishers.
- Bivins, T. & Ryan, W.E. 1990. *How to Produce Creative Publications: Traditional Techniques and Computer Applications*. Lincolnwood, Illinois: NTC Business Books
- Eisenstein, E.L. 1979. *The Printing Press as an Agent of Change: Communication and Cultural Transformation in Early Modern Europe*. Vol. 1. London: Cambridge University Press, 1989.
- Holsti, O.R. 1969. *Content Analysis for Social Sciences and Humanities*. Reading, Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Co.
- Nik Safiah Karim, Farid M. Onn, & Hashim Hj. Musa 1989. *Tatabahasa Dewan* Jilid 2: Perkataan. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Stempel, G.H. 1989. Content Analysis. *Research Methods in Mass Communication*, ed. Stempel, G.H. & Westley, B. H. 124-136. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall Inc.
- Tun Ibrahim Jafri. 1992. Pengarah, Jabatan Sistem dan Maklumat, The New Straits Times (M) Berhad. Temubual pada 15 Ogos.